

Diabolodagen 2016: NouW gaat de boer op!

Een kort verslag van een bezoek aan een ecologische boerderij met een hotel en Achterhoekse kerkenpaden.

De Diabolodagen van 2016 stonden in het teken van ecotoerisme en het herstel van de historische kerkenpaden. Deze paden vormden een netwerk tussen boerderijen toen het katholieke geloof formeel was verboden en men stiekem noodkerken in boerenschuren moest inrichten. Kenmerkend voor deze paden was dat ze dwars over vele aanpalende percelen liepen. In de jaren 1970 zijn de kerkenpaden door de herverkaveling verdwenen.

Vrijdagmiddag 23 september arriveerden we bij de Eco-boerderij annex bio-hotel (verder Biotel genoemd) van de familie Arink. Daar hebben we gelijk kennis gemaakt met de Achterhoekse gastvrijheid: een hartelijk ontvangst door boerin Liane en koffie met gebak. Spreker Anton Stortelder, die in de avond ons een presentatie zou gaan geven en de volgende dag ging rondleiden, was ook al aanwezig. Toen zijn betrokkenheid werd opgemerkt zei hij het prettig te vinden om de mensen alvast een beetje te leren kennen.

Ecoboerderij en Bio-hotel

Boer John Arink, een slanke boer met heel stevige handen en een studentikoze bril, heeft ons die middag rondgeleid over zijn erf. Het Biotel is volledig opgetrokken uit stro, hout en een lemige afdeklaag. Het hele hotel zou op een paar buizen na, helemaal kunnen worden fijngemalen en op het land worden verspreid omdat het biologisch afbreekbaar materiaal is.

Figuur 1. Het uit overwegend natuurlijke materialen opgetrokken Biotel.

De stobalen zouden een isolatiewaarde hebben van $R=8$, wat zelfs voor moderne nieuwbouwhuizen een hoog getal is. De verwarming van het warme tapwater en de verwarming van het gebouw gebeurt door het opvangen van de warmte die de koelinstallaties op de boerderij produceren. Dat dit werkt hebben we kunnen toetsen; de douche was heerlijk warm. De volledige stroombehoefte van de boerderij wordt gedekt door 30 kWp aan zonnepanelen. Er is geen gasaansluiting op de boerderij aanwezig. Het klein beetje diesel dat door enkele (kleine) landbouwwerktuigen, wordt van buiten aangevoerd.

John praatte ronduit over de liefdevolle zorg voor de kalveren, de eigen kaasmakerij en de passie voor het ecologisch boeren. Hij gebruikt nooit antibiotica, want er zijn genoeg alternatieven. Door de ruime opzet van de stallen, de weidegang en het lage stressniveau van de dieren is er sowieso sprake van een lage infectiedruk. De kalveren blijven op de boerderij en worden na 2 jaar met respect geslacht. In de kaasboerderij wordt brie en camembert gemaakt, die net als de andere biologische boerderijproducten worden verkocht aan een kring van afnemers en toeleveranciers.

Chemische bestrijdingsmiddelen en schoonmaakmiddelen worden niet gebruikt op de boerderij want dat geeft volgens John alleen maar onbalans. Er staat op een van de percelen weliswaar exotisch maïs, maar dat wordt handmatig gewied. Het klassieke bintje waarop tot wel 17 keer gif wordt gespoten is vervangen door Agria. Deze soort is beter bestand tegen ziekten en heeft geen gif nodig.

Figuur 2 Typisch Achterhoekse excursie naar de grazende runderen.

Met zachte hand heeft boer John ons in zijn veewagen gestopt en met de trekker naar een van zijn weilanden gereden (figuur 1). Het ging hier om natuurgrasland dat aan de boer in pacht is uitgegeven. Hier wordt niet bemest, enkel begraasd. De Friese Hollanders en de Belgische Witblouwen begroetten boer John hartelijk waarna wij vervolgens uitvoerig werden belikt. Bij terugkomst op de boerderij was er de gelegenheid om een rondje te rijden in de volledig elektrisch aangedreven Renault Twizy.

Over Kerkenpaden horen

Na een voortreffelijk biologisch en deels vegetarische maaltijd heeft Anton Stortelder verteld over hoe hij het herstel van de Kerkenpaden heeft kunnen realiseren. In eerste instantie moest het doel van de paden worden veranderd: het ging niet meer over de kortste route naar een kerk, maar om de kortste en veilige route voor de kinderen naar school. De directe aanleiding voor het idee was dan ook een dodelijk ongeval van een schoolgaand kind vroeg in de jaren 90. Behalve veilige fietspaden bieden de paden ook ruimte voor ecologische herstel.

De voorbereidingen voor het herstel van de kerkenpaden vergden een lange adem. Project- en planmatig werden de boeren op wiens erf een pad moest komen, benaderd. Eerst de makkelijke boeren, gevolgd door diens burens en uiteindelijk de pertinente weigeraars. Gewapend met heel goede argumenten over onbruikbare stukken grond en de nodige onderlinge sociale druk op de weigeraars, hebben uiteindelijk toch geleid tot een netwerk van smalle (fiets)paden. Boeren stonden soms ook vrijwillig hoeken van hun land af omdat deze hoeken met tractoren en maaimachines niet te bereiken waren en eigenlijk geen economische waarde hadden. In deze hoeken zijn veelal mooie en (zeldzame) habitattypen aangelegd.

Kerkenpaden beleven.

Na een biologisch ontbijt op zaterdagmorgen vertrokken we te voet vanaf Lievelede over B-wegen en Kerkenpaden. Onderweg hebben we veel gehoord over de ecologische waarde van dit stukje Achterhoek. Het is een afwisseling van bos, bosplantsoen (hakhout), agrarisch land, weidegebied, veengebied en moeras. Zo laat in september waren er niet veel bloeiende planten meer te zien. Maar we hadden wel het geluk om nog een groot aantal van het zeldzame Parnassia te bewonderen. Er was ook nog bloeiende Blauwknoop en Draadgentiaan (figuur 3) te zien. Als je hier in juni komt dan staat het vol met bloeiende orchideeën. Al deze bijzondere soorten gedijen goed in het blauwgrasland door het kalkhoudende kwelwater dat specifiek hier voorkomt.

Figuur 3. Draadgentiaan. Het gele bloempje is het kleinste bloeiende plantje in Nederland.

Bijzondere plantjes gaan gepaard met bijzondere vogels, waaronder de kluut, de zwarte ooievaar en steltlopers die hier komen foerageren.

Op de Kerkenpaden was er veel gelegenheid voor gebabbel en het uitwisselen van studie-ervaringen. Verassend was de Olde Moat, een prieeltje in een vers natuurgebied waar koffie met zelfgemaakt gebak wordt geserveerd. Een uitgebreide lunch is genuttigd bij Het Witte Paard, naast de Kathedraal van de Achterhoek in Zieuwent. Hier was op verrassende wijze bijzonder veel aandacht besteed aan onze wensen: vegetarisch, zonder boter of zonder tarwe. Na een kort bezoek van de mooie kathedraal zijn we terug gewandeld naar Lievelede. De conclusie bij terugkomst was dat er ruim 19 kilometer was afgelegd, waarmee de informele doelstellingen van NouW, namelijk educatie, inspanning en ontspanning, wederom optimaal zijn gecombineerd.

Figuur 4 Het prieeltje in de tuin van De Olde Moat